

Diplomová práce – posudek vedoucího

Sebastián Poche: *Chorvatské jaro a jeho interpretace*. Diplomová práce (Mgr.), 56 str., KRVS, IMS – FSV UK, Praha 2014, vedoucí práce František Šístek.

Sebastián Poche se ve své diplomové práci zaměřil na problematiku tzv. masového hnutí (Maspok) neboli chorvatského jara. V první, časově delší fázi ve druhé polovině 60. let šlo převážně o interní debaty a kroky směrem k větší hospodářské, kulturní i politické nezávislosti Socialistické republiky Chorvatsko v rámci Titovy Jugoslávie, které se týkaly především tehdejších politických a částečně i kulturních elit. Na počátku 70. let se předchozí reformistické impulsy transformovaly v širší společenské hnutí, jež bylo koncem roku 1971 na Titovu iniciativu potlačeno centralistickou reakcí, jelikož nad ním reformistické republikové vedení, jemuž Tito předtím v zásadě důvěřoval, zjevně ztratilo kontrolu. Události chorvatského jara, spojované s liberalizačními a reformními požadavky i nárůstem veřejných artikulací chorvatského nacionalismu, představují i retrospektivně klíčové období poválečných dějin Chorvatska. V rámci diplomové práce jde tedy o vhodně zvolené téma.

Kolega Poche se ve své práci pokusil analyzovat debaty politických elit, které v průběhu několika let pozvolna vedly k samotné kulminaci chorvatského jara, přiblížit v hlavních rysech vrcholné období celého procesu i jeho potlačení. Posléze se blíže věnoval rozdílným interpretacím tehdejšího dění, které zastávali jeho klíčoví aktéři. Vychází částečně z archivních dokumentů, uložených v Chorvatském státním archivu v Záhřebu (Hrvatski državni arhiv – HDA) a několika publikovaných dobových dokumentů, z pozdějších svědectví jednotlivých aktérů tohoto hnutí z řad komunistických elit (memoáry, rozhovory) a ze sekundární literatury, většinou z pera chorvatských historiků. Výběr zdrojů a jejich reflexe v rámci diplomové práce vyhovuje standardním požadavkům, jen závěrečná bibliografie měla být uspořádána poněkud systematictější způsobem. V tomto ohledu by bylo vhodnější kategorizovat zdroje primární a sekundární, nikoli jen typ zdroje (článek, kniha), nepublikované archivní materiály se také běžně uvádějí na začátku bibliografie, nikoli na konci.

Autor hned v úvodu uvádí, že termín chorvatské jaro, který je dnes nejfrekventovanější, je vlastně až zpětným označením pro události, kterým se ve své době v Jugoslávii říkalo „Maspok“ (masovní pokret – masové hnutí). Vzhledem k tomu, že samotné téma je poměrně komplexní a existuje k němu dostatek zdrojů, je zcela legitimní, že se Poche ve své diplomové práci soustředil primárně na události přelomu 60. a 70. let v Chorvatsku. V úvodu se však měl přesto alespoň

stručně zmínit o širším, celojugoslávském politickém kontextu, zejména o reformistických tendencích tzv. srbských liberálů v rámci republikového vedení Srbska, které kulminovaly ve stejné době a ve stejném roce 1971 byly také potlačeny. Některé důležité události celojugoslávského významu (např. pád ministra vnitra A. Rankoviće) jsou ovšem v dalším textu zmiňovány průběžně.

Pozitivně lze hodnotit skutečnost, že kolega Poche věnoval odpovídající pozornost hlubším kořenům chorvatského jara v průběhu 60. let: debatám o centralismu a odstředivým tendencím jednotlivých republik, liberalizaci po zmiňovaném pádu centralisty Rankoviće, který byl zároveň leckdy vnímán jako představitel „velkosrbských“ tendencí, jazykovým požadavkům, jež se vyostřily v souvislosti s kontroverzní Deklarací o názvu a postavení chorvatského spisovného jazyka z roku 1967 a širší kulturní agendě, která navenek předcházela nebo nejprve zastíňovala agendu političtějšího rázu. Právě z tohoto hlediska lze lépe pochopit nejen postupnou krystalizaci celého hnutí, jež později přerostlo do otevřenější a masovější fáze, kdy hrála velkou roli také Matice chorvatská a studentští aktivisté, nýbrž i postupnou radikalizaci nebo naopak taktické lavírování některých klíčových aktérů z řad komunistických představitelů. Chorvatské jaro v době svého vrcholu i následného potlačení v roce 1971 symbolizovali především vrcholní představitelé republikového vedení Miko Tripalo a Savka Dabčević-Kučar, kteří v důsledku svého angažmá nakonec na své funkce rezignovali a stáhli se z politického života. Pochemu se ovšem podařilo dobře vystihnout i nejednoznačnou postavu Vladimira Bakariće, z hlediska delší perspektivy nejvýznamnější osobnosti chorvatského republikového vedení v poválečné éře. Bakarić zpočátku podporoval a leckdy sám přímo inicioval reformy, posléze však spíše ustoupil do pozadí a po odstranění populárních vůdců chorvatského jara si tak nadále uchoval své předchozí pozice. Jak Poche trefně uvádí, nešlo o zastávce tvrdé linie, spíše o umírněného a takticky postupujícího politika, který preferoval „drobečkovou politiku“ a byl tedy „tím moderním mezi konzervativci.“ Reflektuje také specifickou pozici, taktické lavírování a mocenské zásahy jugoslávského vůdce J. B. Tita, který střídavě podle potřeby podporoval liberalizaci a větší nezávislost jednotlivých republik, resp. republikových vedení, nakonec ovšem neváhal chorvatské jaro důsledně potlačit.

V rámci pozdějších interpretací ze strany samotných aktérů událostí chorvatského jara identifikuje Poche dva hlavní směry (ten třetí, reprezentovaný skupinou konzervativnějších kádrů kolem V. Bakariće, se spolu s rozkladem socialistického režimu fakticky vytratil). Všichni účastníci se sice víceméně shodovali v názoru, že celé hnutí bylo v době svého potlačení a následujících letech přehnaně demonizováno, lišili se však v interpretaci jeho významu. Vůdčí představitelé strany Miko Tripalo a Savko Dabčević Kučar akcentovali především tendence reformní, liberalizační a demokratické (v této souvislosti je charakteristické, což autor dostatečně jasně neuvádí, že oba bývalí představitelé republikového vedení patřili po rozpadu Jugoslávie, kdy už se o chorvatském jaru mohlo diskutovat zcela otevřeně, k nacionálně umírněnému politickému proudu,

který byl však ve válečných a poválečných 90. letech zastíněn dominantním nacionalismem). Oproti tomu ovšem krystalizovala interpretace spíše nacionalistická, která akcentovala zejména nacionální požadavky celého hnutí. Charakteristickým a později velice vlivným šířitelem těchto interpretací byl někdejší generál jugoslávské lidové armády, ředitel Ústavu dějin dělnického hnutí a po roce 1990 první prezident postkomunistického Chorvatska Franjo Tuđman. Tuđman svým výkladem fakticky ze zpětné perspektivy vytvářel nový dějinný narativ o chorvatském národě, nepřetržitě bojujícím za státní nezávislost, v jehož rámci hrál sám významnější úlohu, než mu ve své době patřila. Pozornost, kterou Poche věnoval interpretacím čtyř „modelových“ aktérů chorvatského jara, je nepochybně oprávněná, měl však poněkud více zdůraznit právě konkrétní politický kontext doby, kdy byly jejich názory zaznamenávány (zpravidla v 90. letech, tj. v době, kdy se zdálo, že vítězí nacionalistické interpretace tehdy vládnoucího Tuđmana – ze současného pohledu, kdy již značná část aktérů zemřela a politická situace v zemi se změnila, lze chorvatské jaro zase vnímat trochu jiným způsobem). V souvislosti s interpretacemi tehdejších událostí ještě jedna poznámka – patrně i v samotném názvu diplomové práce mohlo být zřetelněji zdůrazněno, že se jedná především o interpretace samotných aktérů, nikoli např. interpretace v historické nebo politologické literatuře (jasnější je to až po přečtení příslušných pasáží v úvodu).

Práce obsahuje drobné stylistické chyby, překlapy a nedořečenosti, které lze připsat zjevně na vrub časové tísní autora ve finální fázi práce. Až na výjimky (např. na str. 7, kde figuruje „místopředseda svazové Skupštiny unitarismu a místopředseda svazové Skupštiny dr. Miloš Žanko“) však tyto nedostatky nezamlžují podstatu sdělení. V pasážích o Rankovićově aféře zdůrazňuje Poche obvinění tohoto politika z centralismu, ze stalinismu a velkosrbských tendencí. Pomíjí ovšem samotný základ celé aféry, který neměl žádné nacionální zabarvení – vlivný ministr vnitra byl totiž obviněn z ilegálního odposlouchávání samotného Tita, tj. z nekalých mocenských praktik. Podle řady důvěryhodných zdrojů včetně některých spolupracovníků, kteří si na rozdíl od něj své postavení podrželi (např. generál Jovo Kapičić), byl Ranković z velkosrbských tendencí obviňován především zpětně a zcela vykonstruovaně (buď negativně svými nepřáteli z jiných republik, posmrtně pak naopak s pozitivní konotací ze strany probouzejících se srbských nacionalistů). Větší prostor měl podle mého názoru v práci získat rozbor situace a názorů chorvatských Srbů, v jejichž řadách způsobil vnímaný nárůst chorvatského nacionalismu na přelomu 60. a 70. let podle některých autorů značné pozdvižení. Potlačení chorvatského jara zároveň na první pohled paradoxně postihlo také některé srbské instituce a intelektuály v Chorvatsku, mj. i činnost kulturní organizace Prosvjeta, jež byla svým způsobem jakýmsi místním ekvivalentem Matice chorvatské. Podobné mocenské metody recipročních zásahů proti vnímaným nacionalistickým tendencím byly pro jugoslávský socialistický režim a tehdy panující představy o spravedlivém zachování národnostní rovnováhy ostatně poměrně typické. Příliš zkratkovitě a

navíc nepřesné je srovnání personálních čistek, následujících po potlačení chorvatského jara a do jisté míry obdobné situace v Československu po roce 1968. Místy také kolísá český ekvivalent názvu instituce, kde v 60. letech řediteloval Franjo Tuđman – někdy je to Ústav a jindy Institut dějin dělnického hnutí (v dosavadní české literatuře se v této souvislosti spíše vžilo slovo „ústav“). Bez ohledu na určité námitky však Sebastián Poche okolnosti a průběh chorvatského jara dokázal poměrně jasně a vyváženě přiblížit a výzkumné otázky, které si vytyčil v úvodu, ve své práci po příslušném rozboru zodpověděl.

Diplomovou práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit ji známkou „velmi dobře“.

František Šístek, M. A., Ph. D.

Praha, 16. ledna 2014